

nabostater. Et fængslende bidrag er John Linds om Magnus Erikssons angivelige testamente 1374, øjensynligt et intrikat, russisk propagandafif med berøring til Visbyannalerne. Jerzy Kloczowski skildrer kompetent de tre jagiellonske monarkier Polen, Böhmen og Ungarn, men til min store forargelse uden noter. Læseren ved naturligvis godt, at de fleste bidrag til et festskrift er identiske med gamle foredrag, som forfatterne støver af til lejligheden. Nogle gør ligefrem en dyd af det, men her burde redaktørerne have ydet en hjælpende hånd.

Anmelderen kan ikke tilbageholde sin sympati for tre veteraners originale bidrag. Thelma Jexlev forfølger datoerne i det danske brevmateriale med særligt henblik på Kristi legemsfest, der blev introduceret i Danmark af Christoffer II på Vordingborg i 1324. Anne Riising læser ud af Ribepresten Peder Madsens prædikener fra 1450'erne, at smil og latter i høj grad indgik i middelalderens verden, mens Erling Ladewig Petersen har fremdraget orientlisten Frants Buhls Muhammad-biografi fra 1903 som afsæt for en art testamente fra dansk historieforsknings enlige islamist og en fremragende introduktion til Ladewig Petersens ungdomskærlighed, de stærke religiøse og politiske brydninger i kalifatet. Hans Torben Gilkærs historieteoretiske bidrag står lidt for sig selv, men rummer utvivlsomt uanede pointer. Festskriftet slutter med en fortegnelse over Nybergs mangfoldige værker og artikler, frugter af næsten 50 års uforknýt forskning.

Mikael Venge

THOMAS LINDKVIST & MARIA SJÖBERG: Det svenska samhället 800-1720. Klerkernas och adelns tid. Studentlitteratur, Lund 2003. 528 s.

Et godt og energisk bud på en nymodens Rosén, selv om der meget symptomatisk skal to til at løfte arven efter den gamle, skånske kæmpe. Makkerparret Lindkvist og Sjöberg, begge fra Göteborgs universitet, går dog helt op til 1720, hvor Rosén overlod roret til Carlsson allerede i 1718. Man er vel sin egen. Karakteristisk er desuden et udtalt pædagogisk sigte. Sproget er blevet udsat for en autoriseret 'språkgranskning' og garanteret letfatteligt. Budskaberne kan indimellem forekomme forenklede, men er overalt ypperligt egnede til debat. Det gælder ikke mindst de fortræffelige konklusioner, kaldet 'Några linjer', der afslutter hvert kapitel. Anmelderen anbefaler, at man trodser bogens bagvendte logik og starter med linierne, der giver brødstoffet dynamik.

Fremstillingen vil for alt i verden ikke virke 'personfixerad'. Det gør den heller ikke. Magnus Erikssons favorit hed Bengt, ikke Birger Algotsson, og han blev ikke henrettet i 1356, men myrdet i 1360 (s. 69). Pudsigt nok vil det åbenbart bedre orienterede register heller ikke vide af den henrettede Birger. Erik af Pommerns mor var ikke en dansk prinsesse (s. 189), og at Gustav Vasas mormoder og hans to søstre blev henrettede i det stockholmske blodbad er nyt for mig (s. 231). Frederik I var netop ikke Christian II's brodersøn (s. 233), og Baldenack skal være Beldenak. Det var naturligvis ikke den danske konge, Frederik IV, der var far til den svenske tronkandidat i 1718, men den gottorpske hertug, der havde været gift med Karl XII's ældste søster (s. 478). En dansk historiker føler sig lidt pikeret over den selvfølge, hvormed bogen indruller de skånske lande i Sverige i 1658 som den indlysende konsekvens af Magnus Erikssons korte og overfladiske styre mere end 300 år tidligere, men må trøste sig med, at her er i hvert fald et klart standpunkt, der kan diskuteres.

Lindkvist står for middelalderen, mens Sjöberg tager sig af 15-1600-tallet. Lindkvist demonstrerer fremragende overblik og et sikkert håndlag. Den basale lærebog tackles så mesterligt, at fremstillingen bliver inciterende læsning. Sjöberg debatterer ligeledes glimrende alle sider af den svenske stormagtstid. Litteraturhenvisningerne er væsentligt mindre omfattende end hos Rosén, men suppleres af illustrationer, kort, kilder og bibliografi, der er lagt ud på internettet og kan nås af de ferme via en kaffask labyrinth af diverse koder og feltråb. Anmelderen måtte hidkalde sin edb-kyndige nabo, men adgangen vil næppe volde den studerende ungdom vanskeligheder.

Mikael Venge

KERSTIN SUNDBERG: Stat, stormakt och säterier. Agrarekonomisk utveckling och social integration i Östersjöområdet 1500-1800, Nordic Academic Press, Lund 2001, 353 sider.

Den lundensiske historiker Kerstin Sundbergs bog om statsdannelse og godssystemer i Østersøområdet er et dristigt og perspektivrigt forsøg på at undersøge, om der er en sammenhæng mellem Østersøstaternes politiske og sociale strukturer og de varierende former for godssystemer, som fandtes i området. Er der en forbindelse mellem den tidligt moderne statsdannelse og det specifikke godssystem – godsernes forvaltningsstruktur – i den enkelte stat? Og kan man sige, at de enkelte østersøstaters forskellige karakteristika skyldes, at de er opbygget på grundlag af forskellige typer af godssystemer? Tanken er interessant og nok værd at undersøge, eftersom det er almindelig kendt, at der er store forskelle på godssystemerne i øst og vest, og at der findes mindst lige så store forskelle når man ser på den politiske og økonomiske udvikling, dvs. hele den moderne statsbygningsproces i Vest- og Østeuropa.

Men Kerstin Sundberg vil mere end det. Hun stiller nemlig også spørgsmålet, om Østersøområdet – altså landene Sverige, Finland, Danmark, Norge, Preussen og Polen-Lithauen – kan tænkes at udgøre et integreret hele, på samme måde som den franske Annales-historiker Fernand Braudel i sin tid påviste det for Middelhavsområdet? Er Østersøområdet en region med indbyrdes fælles træk, der dels adskiller området fra andre europæiske regioner og dels udgør et økonomisk integreret hele?

Indledningsvis kan Kerstin Sundberg konstatere, at Østersølandene havde divergerende styreformer omkring 1700. I Danmark (med Norge) og Sverige (med Finland) var der f.eks. enevælde, i Preussen »junkervælde«, og Polen-Lithauen var en adelsrepublik. Der var også forskelle på østersøstaternes godssystemer, eksemplificeret i den tyske historiker F. G. Knapps nu klassiske opdeling i Guts- og Grundherrschaftssystemer, hvor de sidste skulle være særligt fremtrædende i Østeuropa, mens de første angiveligt var det i Vesteuropa.

Dikotomien Grundherrschaft/Gutherrschaft går i korthed ud på, at Grundherrschaft er et system, hvor godsejeren primært lever af sine fæstebønders afgifter, hvorimod produktionen på hovedgårdens egen jord kun er lille. Godsejeren har således en stor interesse i at holde sine bønder ved magt. Deres ruin vil nemlig også blive hans. Det er dette gensidige afhængighedssystem, som synes at være baggrunden for det klassiske patrimoniale forhold mellem gods-ejer og fæstebonde, hvor godsejeren beskytter og værner sine bønder, mens disse til gengæld betaler deres afgifter til tiden og skylder godsejeren hørighed og lydighed. Det er desuden dette system, der befordrede samtidens almindelige